

doi: 10.5281/zenodo.3480105

МОВЛЕННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ ФЕНОМЕН

Speech Activities of Preschool Child's as a Psycholinguistic Phenomenon

Iryna Tovkach

PhD. in Psychological, Senior Lecturer

Borys Hrinchenko Kyiv University

i.tovkach@kubg.edu.ua

[orcid.org /0000-0002-3848-3824](https://orcid.org/0000-0002-3848-3824)

Abstract

The abstract reveal the problem of the preschool child's speech as a psycholinguistic phenomenon. Speaking in the article on speech and speech activity in general, we mean not only the development of the preschool child's speech, but also the formation of speech activity and normative language proficiency in the productive activity of the child, where an important role plays the mental image as a structural component of the child's speech processes during the active speech; the presence of the world's linguistic picture of every senior preschool child. Taking into account the complexity of linguistic concepts, different thoughts of teachers, psychologists, linguists and other scholars, generalizing them, students and experts need to be given a clear idea of speech activity.

Key words: *speech, speech activity, comprehension, text, preschool children.*

Вступ

Introduction

Дослідження психолінгвістів останніх років переконливо доводять необхідність розмежування понять «мовлення» і «мовленнєва діяльність», адже до недавнього часу відбувалося ототожнення зазначених дефініцій.

Методи та методики дослідження

Methods and Techniques of the Research

У процесі вивчення феноменів мовлення, мовленнєвої діяльності використовувалися такі теоретичні методи дослідження: аналіз психологічної і психолінгвістичної літератури, узагальнення й інтеграція отриманих

результатів аналізу даних. Систематизація узагальнених даних теоретичної частини дослідження, висновування.

Результати **Results**

Варто вказати, що проблема визначення сутності мовлення і мовленнєвої діяльності не є новою. Так, у психологічному словнику зазначено, що *мовлення* здійснюється за правилами мови, і в той же час під дією ряду факторів (вимог суспільної практики, розвитку науки, взаємних впливів мов та ін.). Воно змінює і вдосконалює мову (Мещеряков & Зинченко, 2004).

Аналіз наукових джерел засвідчив, що в психолінгвістиці феномен «мовлення» приваблював учених (Аркин, 1968; Бабич, 1990; Белянин, 2003; Зимняя, 2001; Леонтьев, 2005; Калмикова, 2008, 2011, 2017 та ін.). Так, О. Леонтьєв зазначав, що найголовніші знахідки щодо дослідженості феномена дитячого мовлення ще попереду (Леонтьев, 2005). Н. Бабич пише, що мовлення – ...це діяльність за допомогою мови, особлива психічна діяльність (Бабич, 1990).

Варто вказати, що до аналізу феномену «мовленнєва діяльність» зверталися відомі психологи і фізіологи. І. Зимняя визначає мовленнєву діяльність, як форму «комунікативно-суспільної діяльності, що являє собою взаємодію людей за допомогою мовлення як засобу формування і формулювання думки посередництвом мови» (Зимняя, 2001: 45). О. Леонтьєв вивчав мовленнєву діяльність в контексті діяльності людини. При цьому наголошував, що у спілкуванні базову роль відіграє знакова комунікація (мовленнєве спілкування; спілкування за допомогою невербальних знакових систем; спілкування за допомогою вторинних знакових систем (Леонтьев, 2008). Відомий факт, що у процесі мовленнєвої діяльності, творення мовлення структурною одиницею прийнято вважати висловлення (Леонтьев, 2008). Мовленню як діяльності притаманна узагальнена структура: воно має предметний мотив і мету(що сказати і для чого), становить собою суму мовленнєвих дій і вид активності, що спричиняється потребою в спілкуванні, самовираженні тощо, а також воно складається з послідовних фаз орієнтування, планування, реалізації плану, контролю. Оскільки мовленнєва діяльність – це завжди сукупність усвідомлених дій, тому вона“...не взмозі іноді пояснити

значний пласт неусвідомлюваних мовленнєвих явищ: все те, що стосується афективного, емоційного, чуттєвого, спонукального, інтуїтивного або просто неусвідомлюваного” (Румянцева, 2004: 27).

І зрозуміло, що поняття «мовленнєва діяльність» пов’язане з психологічним трактуванням діяльності (як потреби в предметі) взагалі та її структурними компонентами й особливостями, а також розглядається в єдності всіх інших видів дитячої діяльності: пізнавальної, ігрової, продуктивної, практичної, творчої, трудової та ін.

Отже, явище «мовленнєва діяльність» неможливо віднести лише до сфери мовознавчої науки, бо у його формуванні й виявленні беруть участь не лише мовознавча наука, а й фізіологія, психологія, педагогічна психологія та психолінгвістика (Анохин, 1980; Белянин, 2003; Выготский, 2005; Зимняя, 2001; Калмикова, 2008, 2011, 2017; Леонтьев, 2008; Corbett, Jefferies, Ehsan at al., 2009; Bruce & Hansson, 2019; Laws, 2019; Wilson, McNeill, Brigid & Gillon, Gail, 2019 та ін.) У сучасних вітчизняних наукових розвідках зазначена проблематика активно досліджується Л. Калмиковою. Так, науковець зазначає: «Ідея мовленнєвої діяльності зводиться до тричленної системи (мовна здатність – мовленнєва діяльність – мова) й розуміється як процес, у якому зміст кодування (шифрування) й декодування (розшифрування) формується» (Калмикова, 2017: 20-21). Науковець зазначає, що виникає нова галузь психологічного знання – теорія мовленнєвої діяльності, предметом якої стають, з одного боку, мовленнєві операції й дії, а з іншого – структура процесів мовленнєвиробництва й мовленнєсприйняття в їх співвіднесеності зі структурою мови.

Варто вказати, що найменш розробленими аспектами саме практичного застосування психолінгвістики є методична наука й практика, а також реальний процес управління становленням мовленнєвої діяльності в дітей дошкільного віку тощо. І хоч мовленнєва діяльність відрізняється від усіх інших видів своєю особливою специфікою, тим не менш, вона підпорядковується психологічним закономірностям формування, будови й функціонування будь-якої іншої діяльності. Так, на думку Л. Калмикової виділення поняття «мовленнєва діяльність» як окремого явища дає змогу лінгвометодиці організовувати процес навчання, адресно, спрямовуючи його або на розвиток спонтанного, неусвідомлюваного, афективного, ненавмисного, мимовільного мовлення, або

на розвиток цілеспрямованого навмисного, усвідомлюваного, довільного, контрольованого мовлення – залежно від дидактичної мети і вікових особливостей оволодіння володіння дітьми мовою (Калмикова, 2008).

Висновки **Conclusions**

Проблема недостатньої розробленості означеного феномену «мовленнєва діяльність» та недостачі програм психолінгвістичного розвитку дітей дошкільного віку набуває важливого значення, адже найбільш суттєві зміни відбуваються саме у зазначеному віковому періоді, що є перехідним між двома етапами розвитку, один з яких пов'язано з ігровою, а другий – з навчальною діяльністю. Виділення мовленнєвої діяльності як окремого явища серед різних мовленнєвих процесів має велике прикладне значення, особливо для лінгвометодики, адже дозволяє організовувати процес навчання дітей мови адресно, залежно від їх вікових та індивідуальних особливостей.

Література **References**

- Анохин, П.К. (1980). *Узловые вопросы теории функциональных систем*. Москва: Наука.
- Аркин, Е.А. (1968). *Ребенок в дошкольные годы*. А.В. Запорожец & В.В. Давыдов (Ред.). Москва: Просвещение.
- Бабич, Н. Д. (1990). *Основи культури мовлення*. Львів: Світ.
- Белянин, В. П. (2003). *Психолінгвістика*. Москва: Московский психолого-социальный институт.
- Выготский, Л.С. (2005). *Педагогическая психология*. В.В. Давыдов (Ред.). Москва: АСТ: Астрель: Люкс.
- Зимняя, И.А. (2001). *Лингвопсихология речевой деятельности*. Москва: Московский психолого-социальный институт, Воронеж: НПО «МОДЭК».
- Калмикова, Л.О. (2008). *Психологія формування мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку*. (Монографія). Київ: Фенікс. 497 с.
- Калмикова, Л.О. (2011). *Психологія розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку*. (Автореф. дис. д-ра психол. наук). Київ.
- Калмикова, Л.О. (2017). *Перспективність і наступність в навчанні мови й розвитку мовлення дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: психолінгвістичний і лінгвістичний виміри*. Київ: Видавничий Дім «Слово».
- Леонтьев, А.А. (2008). *Психология общения*. Москва: Смысл: ИЦ Академия.
- Леонтьев, А.А. (2005). *Основы психолінгвістики* (4-е изд.). Москва: Смысл.

- Мещеряков, Б., & Зинченко, В. (Ред.). (2004). *Большой психологический словарь*. Санкт-Петербург: Прайм-ЕВРОЗНАК.
- Румянцева, И.М. (2004). *Психология речи и лингвopedagogическая психология*. Москва: PerSe (Логос).
- Laws, J. (2019). Profiling complex word usage in the speech of preschool children: Frequency patterns and transparency characteristics. *FIRST LANGUAGE*, 39(6), 593-617. <https://doi.org/10.1177/0142723719872669>
- Wilson, L., McNeill, Brigid, C., & Gillon, Gail, T. (2019). Understanding the effectiveness of student speech-language pathologists and student teachers co-working during inter-professional school placements. *CHILD LANGUAGE TEACHING & THERAPY*, 35(2), 125-143. <https://doi.org/10.1177/0265659019842203>
-